

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna AV ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké a studijní účely a pouze pro osobní potřebu uživatelů. Část dokumentů Digitální knihovny AV ČR podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerování kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálů z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení Knihovny AV ČR.

Hlavní název: **Naše řeč**

Vydavatel: **Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění**

Vydáváno v letech: **1916-1917, 2007, 3.2007**

Číslo ročníků: **90, 1**

Číslo výtisků: **90, 1**

Datum vydání čísla: **3.2007**

Identifikátor ISSN: **0027-8203**

Stránky: **47, 48, 49**

tiv v češtině a němčině sleduje Štícha i u jiných druhů vedlejších vět. K nejnáročnějším částem kapitoly o souvětí patří výklady o vedlejších větách časových v němčině a srovnání možností vyjadřování časových vztahů v německém souvětí s možnostmi, které poskytují jazykové prostředky v češtině. Mj. se F. Štícha zamýšlí nad vztahem gramatických časů ve větě řídicí a závislé v češtině a němčině a zvažuje, jakou úlohu hraje při interpretaci vztahu současnosti, nebo předčasnosti či následnosti v češtině slovesný vid. Na konkrétních příkladech ukazuje, že především v souvětích, v nichž je děj situován do minulosti, vyjadřuje závislá věta s dokonavým slovesem vzhledem k větě řídicí předčasnost, zatímco závislá věta s nedokonavým slovesem signalizuje současnost, srov. *Když jsme se vykoukali, strhla se bouře.* (předčasnost) x *Když jsme se koupali, strhla se bouře.* (současnost; srov. s. 688).

Závěrečná, 10. kapitola *Negace* si všímá rozdílů ve vyjadřování záporu v češtině a v němčině, konfrontuje systém a užívání českých a německých záporok. Autor upozorňuje na skutečnost, že v obou jazycích existují slovní záporky, které ve druhém jazyce nenalezneme nebo které jsou v přirozených textech v daném jazyce mnohem méně frekventované. Připomínají se prostředky vlastní pouze češtině, jako jsou vícenásobná negace s negativním významem (*Nikomu nic neříkej – Sag niemandem etwas.*) či existence záporného prefixu *-ne*, připínajícího se k libovolnému slovesnému tvaru. Tomu v němčině funkčně odpovídají slovní záporky *nicht* v případě negace celkové (*Nepřišla. – Sie kam nicht.*) nebo *kein* ve větách s negací částečnou (*Nemám čas. – Ich habe keine Zeit.*). Pozornost je věnována také českým a německým zdůrazňovacím záporkám typu *vůbec, rozhodně, nijak; keineswegs, gar nicht, überhaupt nicht*. Výklad zahrnuje též slovosledné pozice německých záporok (zvláště záporky *nicht*) a alespoň naznačeny jsou rozdílné možnosti aktuálního členění a umístování větného přízvuku (*Nepojede tam Petr, ale Eva. – Nicht Petr fährt hin, sondern Eva.; Nepojedeme dneska, ale až zítra. – Wir fahren nicht heute, sondern erst morgen.*).

Doklady ilustrující popisované jevy z českého a německého jazyka cituje Štícha z počítačových korpusů českých i německých, z publicistických textů a umělecké literatury (srov. *Zdroje citovaných dokladů*, s. 12–18). Česko-německá srovnávací gramatika přináší podněty k zamyšlení nad řadou teoretických problémů, které při srovnání dvou jazyků vyvstávají, a ukazuje, že i zdánlivě teoreticky náročné lingvistické problémy mohou být vysvětleny srozumitelně. Zejména srovnávání konkrétních dokladů může nabídnout cenné podněty překladatelům.

Jana Bílková, Ivana Kolářová

Kruh přátel českého jazyka v akademickém roce 2005/2006

V akademickém roce 2005/2006 uspořádal pražský Kruh přátel českého jazyka celkem dvacet přednášek věnovaných nejrůznějším – žhavě aktuálním i historickým, centrálním i opomíjeným – tématům z oblasti českého jazyka a písemnictví. Podzimní běh zahájila 5. 10. 2005 Anna Č e r n á (Praha) přednáškou *Slovenština – jazyk cizí?*, založenou na poradenských zkušenostech s dotazy týkajícími se slovenských jazykových jevů. O živosti tématu svědčí i skutečnost,

že následná diskuse byla delší než vlastní přednáška. Na téma *Mluvní styl mladé generace* promluvila 12. 10. Jiřina Hůrková (Praha): ukázala, že se u mladé generace objevují tendence k redukci některých hlásek a k intonační monotónnosti, a vztáhla tyto trendy k současnému obecnému rozpadu norem. 19. 10. promluvil literární historik a editor Vladimír Justl (Praha) o svém učiteli O. Králíkovi, nepřehlédnutelné osobnosti české filologie a literární vědy 20. století. Ve svém vystoupení *Lidský a pedagogický profil Oldřicha Králíka: úvod do dialogu (k 30. výročí úmrtí)* se rozhovořil nejen o jeho oficiálním pedagogickém a profesním působení, ale svěřil auditoriu i několik svých osobních vzpomínek. V následné diskusi vystoupil se svou citově angažovanou a přitom respektivní vzpomínkou na O. Králíka i jeho bývalý nesmiřitelný oponent M. Červenka. Nikoho z přítomných v tu chvíli nenapadlo, že toto veřejné vystoupení bude jedno z jeho posledních... 26. 10. se František Čermák (Praha) zeptal, *Co je skutečně Český národní korpus*. Odpovídal přednáškou popularizující odborníkům už důvěrně známý projekt, a to s přesvědčením, že jde o revoluci v možnostech, jak zjistit, jak se jazyk v běžném užívání chová. O Dušičkách (2. 11.) vyprávěla Taťána Vykypělová (Brno a Vídeň) Kruhu *Příběh českého f jako historii jednoho fonému*; otázky a debata ukázaly, že výklad historie českého hláskosloví nelze pokládat za zcela uzavřený. Petr Sgall (Praha) se 9. 11. v přednášce *Přirozenost vyjadřování v češtině* zaměřil především na tvarosloví a připomněl historii lingvistických sporů o přirozenou spisovnou morfologii. Přednáška Petra Nejedlého (Praha) *Co (ne)víme o slovní zásobě češtiny doby střední* informovala o práci staročeského oddělení ÚJČ v Praze na materiálu shromážděném v lístkovém lexikálním archivu Z. Tylem; na slovník tento materiál podle přednášejícího nevydá, archiv je digitalizován (dnes už víme, že digitální osud postihl bohužel i vlastní *Staročeský slovník*, jehož konvenční knižní vydávání bude zastaveno). Dvojí výročí jednoho z otců Kruhu a dlouholetého redaktora Naši řeči připomněli 30. 11. nejen studenti FF UK a zároveň pracovníci ÚJČ Jan Chro m ý a František Martinek (Praha) v přednášce *Jiří Haller (1. 1. 1896 až 25. 1. 1971): 110 let od narození a 35 let od smrti zakladatele KPCJ*, nýbrž i několik pamětníků v osobních vzpomínkách. O týden později, 7. 12., pohovořila Ivana Bozděchová (Praha) *O české lékařské terminologii*; je pozoruhodné, že odborné názvosloví tohoto oboru, dosti silně ovlivňované mezinárodním charakterem medicíny, je předmětem zájmu přednášejících v Kruhu poměrně často. Předvánoční posezení Kruhu uvedla přednáškou *Kramářské tisky z jindřichohradecké Landfrasovy tiskárny* Štěpánka Běhalová (Jindřichův Hradec). Fundovaně se zabývala nábožensky vzdělávací produkcí 19. století (modlicí knížky, kramářská píseň, proroctví apod.), tedy oblastí literárními a kulturními historiky dosud opomíjenou, kterou v právě probíhajícím adventním čase pro přítomné posluchače přitažlivě aktualizovala.

Do jarního běhu přednášek vstoupil Kruh přátel českého jazyka s webovými stránkami (<http://ucjtk.ff.cuni.cz/kruh/KPCJ.htm>) nově graficky upravenými a rozšířenými o archiv přednášek od roku 1987. Výjimečná byla i úvodní přednáška 1. 3. 2006: poprvé v Kruhu promluvila nositelka ocenění Česká hlava, konkrétně Denisa Borda g (o v á) (Lipsko), a to na psycholinguvistické téma *Dva jazyky v jedné mysli: produkce a osvojování gramatického rodu*. 8. 3. představil Jiří Zeman (Hradec Králové) v přednášce *Ke komunikaci nejstarší generace* stárnutí jako komunikační proces; konkrétně se věnoval zejména rostoucímu významu fatické funkce, podobám kooperace a posunům v tématech komunikace a svůj výklad doprovodil řadou ukázek, které publikum velmi zaujaly. *Spisovatelé pod dohledem* – to byl název zajímavé a informačně nabitě před-

nášky, v níž se 15. 3. historička Magdaléna P o k o r n á (Praha) soustředila na cenzurní praxi v polovině 19. století. 22. 3. připomněl literární a výtvarný historik a kritik Zbyněk S e d l á č e k (Ústí nad Labem) poutavým způsobem pozapomenutého básníka, publicistu, poslance říšského sněmu, cenzora a oblíbeného univerzitního profesora českého a polského jazyka a literatury Jana Pravoslava Koubka v přednášce *Koubkova elegie na hrobech básníků slovanských (opozdřený příspěvek ke 200. výročí narození Jana Pravoslava Koubka – *5. 6. 1805 v Blatné)*. Důmyslnou interpretací této příležitostné skladby Z. Sedláček objasnil Koubkovu dvojdomost poetae docti et nati, charakteristickou pro obrozenskou vědu o jazyce a literatuře. *České Rukopisy a ruské Slovo o pluku Igorově* vstavil do názvu 29. 3. Jiří F. F r a n ě k (Praha); věnoval se hlavně ruské situaci a diskuse nakonec představila poměrně široký kontext situace ruské kultury na začátku 19. století. 5. 4. představila Jana P l e s k a l o v á (Brno) výsledky kolektivní práce na tříletém grantovém projektu *Dějiny české jazykovědné bohemistiky* včetně několika konkrétních překvapivých zjištění (zejména o pojmenování diakritických znamének), jichž se řešitelé během svého výzkumu dobrali. Tento první syntetický pokus o reflexi dějin oboru by se měl brzy dočkat i knižní podoby. Kulatý stůl, tradiční forma večerů Kruhu umožňující širokou debatu a konfrontaci názorů, byl 12. 4. věnován *Grafické úpravě písemností*. Setkání vedly příspěvky Olgy K u l d o v é (Praha), autorky státní normy pro úpravu kancelářských písemností, Markéty P r a v d o v é (Praha), zabývající se dotazy z této oblasti v jazykové poradně ÚJČ, a Jakuba K r ě e (Praha), praktického typografa i pedagoga v tomto oboru; diskuse připomněla, jak je v době tvorby textů na počítačích stále důležitější vrstva grafického záznamu, která stojí pod pravopisem, ale kterou nelze opomíjet (psaní mezer, značek apod.). Osmou přednáškou tohoto běhu bylo 19. 4. *Šest mluvnic hledá autora (barokní gramatik Václav Jandit)* Martina V a l á š k a (Praha); pozornosti se tu dostalo oblíbené mluvnicí češtiny 18. století a jejímu záhadnému autorovi. Marie V a c h k o v á (Praha) nadepsala svou přednášku, konanou 26. 4., „*Dvojjazyčný slovník potřebuje univerzitu*“ (F. J. Hausmann): *projekt Velkého německo-českého akademického slovníku v kontextu současné evropské lexikografie*; kromě představení projektu nového slovníku se přednášející snažila v debatě s přítomnými obhájit důkladnou a časově náročnou akademickou práci na tomto díle proti nároku, že díla je potřeba rychle a většinu uživatelů nepřitahují jemnější lexikologické analýzy. Bohemogermanistické bylo i téma přednášky Evy K o u d e l k o v é (Liberec) *Lidové pověsti německých obyvatel severu Čech v kontextu české vypravěčské tradice* (3. 5.). Od obecných otázek (vztahy mezi folklórními útvary a literaturou, charakteristické rysy pověsti) a stručných dějin zkoumání českých německých pověstí se téma přeneslo přes srovnání některých motivů v pověstech původem českých a původem německých až k současnému neutěšenému stavu znalostí o pověstech ze severu a severovýchodu Čech a o nářečích, v nichž se zrodily. Šárka Z i k á n o v á (Praha) v přednášce *K vývoji českého slovosledu: starší čeština v průměru a úzus jazykových vzorů (Hájkova kronika, Kralická bible)* seznámila publikum 10. 5. 2006 se svým statisticky zaměřeným výzkumem textů střední češtiny; v rozdílech slovosledu střední a nové češtiny mj. hledala cestu, jak porozumět tomu, že žáci ve školách češtině střední doby nemusejí (přes její hláskovou a tvaroslovnou podobou s češtinou dnešní) rozumět. Kruh se tímto večerem uzavřel, ale jen do podzimu, kdy se pohne k dalšímu běhu. Organizátoři srdečně zvou k návštěvám.

Robert Adam, Ondřej Koupil, Václav Petrbok